

Video kūrimas kartu socialiai
pažeidžiamies, socialinę atskirtį
patiriantiems ir neįgaliems žmonėms

Trumpas gidas praktikuotojams ir mokytojams

TURINYS

PIRMA DALIS – Video kūrimas kartu VISTA projekte

- 1. Video kūrimas kartu pažeidžiamiesiems suaugusiems**
- 2. VKK proceso modelis**
- 3. VKK vykdytojai**

ANTRA DALIS – VKK proceso gidas

- 4. Pirma fazė - grupės formavimas pasakojimu**
- 5. Antra fazė – Nuo istorijos pasakojimo iki istorijos apmatų pavaizdavimo**
- 6. Trečia fazė – Istorijos/istorijų filmavimas**

Pirma fazė - Kaip naudotis kamera

Antra fazė- Rolės grupėje: vaidmenų ir pareigų paskirstymas

Trečia fazė– Darbas lauke: video režisuojama ir filmuojama pačių dalyvių

Ketvirta fazė - Nufilmuotos medžiagos peržiūrėjimas

- 7. Ketvirta fazė – Redagavimo procesas**

Šaltiniai

PART I – Participatory Video in VISTA project

1. Video kūrimo kartu metodo naudojimas pažeidžiamiesiems suaugusiesiems

Paskutiniaisiais metais, didaktinės metodologijos, susijusios su video, paplito keliose Europos šalyse, bet, net jei 40 metų technologijos leidžia video-didaktikai būti prieinamai visiems, ji dar nepasiekė standartizuotos metodikos/disciplinos statuso.

Nepaisant to, įrodyta, kad video yra nauja ir greitai vystoma technologija pozityvioms elgesio strategijoms mokant ir mokantis, vystyti.

Įrodyta, kad žmogus atsimena 10% to, ką mato, 20% to, ką girdi, 50% to, ką mato ir girdi, ir 80% to, ką girdi, mato ir daro. Todėl video, ypatingai sujungtas su tam tikru dalyvavimo lygiu, leidžia greičiau ir daugiau įsiminti.

Dar daugiau: žmogaus suvokimo tyrimai rodo, kad 83% to, ką jaučiame, į smegenis keliauja per regą, o visi kiti jutimai (uoslė, klausa, skonio jautimas, lytėjimas) suteikia mums tik 17% to, ką jaučiame. Todėl rega yra pats galingiausias žmogaus pojūtis.

Be to, kadangi video yra priimtinas ir plačiai naudojamas ir vaikų, ir suaugusiųjų laisvalaikio, ugdymo ir darbo tikslais, jis turi ypatingo potencialo kaip efektyvi ir socialiai priimtina paramos forma.

Dėl šių priežasčių, video ir neverbalinės kalbos naudojimas terapeutiniais tikslais pažeidžiamiesiems suaugusiesiems ir žmonėms su socialinės atskirties tipo problemomis yra vis plačiau sutinkamas.

Pastaraisiais metais video pritaikymas suvokiamas kaip dinamiškas ir efektyvus metodas darbui su atskirtį patiriančiais, neįgaliais ar kitaip socialiai pažeidžiamais žmonėmis plačioje paskirties sferoje: video naudojamas vis dažniau net naudojamas (daugiausia) tik ekspresyvių terapijų sferoje (meno terapija, video terapija, filmų terapija, video drama...).

VISTA projektas numato **metodą, kuris naudoja video istorijai papasakoti ir yra pagrįstas video kūrimo kartu (VKK) technika** tam, kad padėtų žmonių,

kenčiančių dėl socialinių sunkumų, atskirties, fizinės ir protinės negalios, socialinei ir darbinei integracijai.

Sakome, kad projektas pagrįstas VKK, nes video kūrimo kartu metodika dar neturi aiškaus apibrėžimo ar teorijos, pagrįstos panašia patirtimi.

Toks ribotumas yra suprantamas, nes VKK yra operacinių, situacinių ir individualių charakteristikų visuma. Ši sfera nėra pilnai apibrėžta ir sociologiniais terminais. Įvairūs VKK tipai, teoriniai skirtumai (nors daugeliu atveju neryškūs, nereikšmingi), įvairių profesinių kompetencijų skaičius ir sąsajos su kitomis sritimis (švietimo mokslu ir metodologijomis, tarptautiniu bendradarbiavimu, psichoterapija, antropologiniais tyrimais, politiniu ir socialiniu aktyvumu) sukuria plačią ir fragmentuotą sritį be aiškių ribų. Sritis yra netgi labiau miglota dėl to, kad senesnės patirtys, susijusios su dalyvavimu ir video kūrimu, vyko skirtingu metu skirtingose vietose būdais, kuriuos galima pavadinti „kaleidoskopiškais“ (White, 2003), dažnai be jokios jaučiamos vertės (Huber, 1998).

Tokia forma VKK gali būti naudojamas ir pritaikytas įvairiose situacijose, be vieno aiškaus būdo, kuriuo tai turi būti atlikta. Be to, svarbi ir pačios grupės autorystė ir darbo atlikimas tikru demokratišku būdu, dalyvaujant visiems grupės nariams. VKK lankstumas leidžia šiai metodikai būti pritaikytai daugybėje situacijų.

Praktiniu požiūriu, VKK projektas gali būti apibrėžiamas taip:

video procesas be scenarijaus, kuriamas pradedančiųjų grupės, judančios link pasikartojančio filmavimo - peržiūros proceso. Šio proceso tikslas - sukurti video, kuris perteiktų tai, ką procese dalyvaujantys žmonės iš tikrųjų nori perduoti, jiems tinkamu ir suprantamu būdu. (Johansson et al. 1999, 35)

VISTA projekte, VKK yra matomas kaip bendras istorijos pasakojimas ir išreiškimas ekspresijos, pasakojimo ir identiteto poreikių per bendrą audio-vizualinį projektą, kuris pabrėžia video naudojimą, kaip socialinį kolektyvinį procesą su stipriais socialiniais, kultūriniais ir simboliniais bendravimo ženklais.

Dažnas istorijų kūrimas ir perkūrimas taip pat gali skatinti socialinius ir asmeninius pokyčius su tikslu sustiprinti dalyvių asmeninį individualumą žmogiškuosiuose santykiuose ir padėti prisitaikyti prie socialinio ir ekonominio konteksto, atrasti naujas intelektualines galimybes ir naujas galimybes sustiprinti savivertę.

Video kūrimo kartu praktikos svarba yra pats procesas, o ne sukurtas produktas: VKK yra labiau skirtas asmeninei refleksijai, o ne pačio filmo kūrimui, nes viso projekto esmė yra dalyvavimas jame (Johansson, 1999b). Todėl socialinė video svarba yra ne jo „socialinė“ tema, o socialus bendradarbiavimas jį kuriant (Bery, 2003).

VKK naudojimas duoda įvairiapusę naudą: jis skleidžia technologines žinias, leidžia bendrą realizaciją ir veiksmus; ugdo kūrybiškumą; parodo nenumatytus ir nenuspėjamus dalykus vizijose, sukurtose kolektyviniame savęs suvokimo ir pasakojimo procese.

Šios idėjos esmė yra ta, kad video sukūrimas nėra sunkus ir yra prieinamas visiems, bei geras būdas suvesti žmones į grupę kartu tyrinėti problemas, išreikšti susirūinimą, ar tiesiog būti kūrybiškiems ir papasakoti istorijas. Todėl svarbiausia yra procesas, nors taip galima ir sukurti aukštos kokybės ir prieinamus filmus (produktus) naudojant šį metodą, jei tai yra trokštamasis rezultatas. Šis procesas gali suteikti daug jėgų ir leisti grupei ar bendruomenei imtis veiksmų ir spręsti savas problemas, ir taip pat išreikšti savo poreikius ir idėjas sprendimus darantiems asmenims ir/ar kitiems grupės ar bendruomenės nariams.

Pats VKK metodas gali būti itin efektyvus įrankis atskirtį kenčiantiems žmonėms mobilizuoti ir įtraukti ir padėti jiems taikyti savas nuolatinio tobulėjimo formas.

Šiuo metodu įmanoma pagerinti asmeninius ir socialinius įgūdžius ir komunikacijos vertę šiais žiniasklaidos ir bendravimo įrankių laikais.

Naudos gavėjai bus pasakojamų istorijų autoriai, kurie bus terapeutinio darbo centre: jie bus filmo režisieriai ir aktoriai, bei žiūrovai patys sau (pabrėžiamas faktas, kad stebint save iš šalies galima matyti save santykyje su pasauliu, su aplinkiniais, su

daiktais, su savimi, su socialiniu pasirodymu, kurį sugebėjo sukurti, ir tai gali skatinti refleksiją).

Intervencijų spontaniškumas, simetrija ir atpalaiduojantis spontaniškumas atsakant į klausimus (VKK charakteristikos) sumažina nerimą ir palengvina minčių išreiškimą.

Kaip meno formos darinys, VKK skatina naujų ir originalių idėjų reiškimą, tai instrumentas grupių dinamiškumui išryškinti, kas dažniausiai patvirtina individualumą. Todėl pats svarbiausias būdas, kuriuo VKK skatina sąmoningumą yra periodiška galimybė peržvelgti veiksmą. Tai - dalis atsiribojimo pratimo fenomeno, sąmoningo atsiskyrimo nuo vaidybos ir perėjimo prie „meta-rolės“: dėl šios galimybės sustoti ir viską apmastyti, įmanoma išsiugdyti netgi įprotį keisti požiūrio „kampą“, palaipsniui išsiugdyti vidinį „stebėtoją“.

Todėl naudos gavėjai gali sugebėti matyti save ir savo mocines reakcijas dar iki tol nepatirtais būdais. Tai gali jiems padėti atpažinti ir giliau suprasti savo asmenines problemas.

Projekte VISTA, video pasakojimas pradeda dialogą tarp žmogaus ir jo įvaizdžio (matomo video), ir tai skatina žmogaus vidinių resursų ugdymą, savo veiksmų peržiūrėjimą ir galimybę pasitaisyti.

Taip pat tai yra kelias, kuriame susikerta emociniai ir suvokimo aspektai: naujos emocijos kyla sukeltos naujų suvokimo galimybių.

VKK, atliktas tokiu būdu tampa galingu būdu dokumentuoti žmonių patirtims, poreikiams ir viltims iš jų perspektyvos. Jis gali pradėti analizės procesą ir pokyčius, kurie skatintų žinias ir praktiką stimuliuodami kūrybiškumą bendruomenės viduje ir už jos ribų. VKK suteikia balsus ir veidą tiems, kurie paprastai yra negirdimi ir nematomi.

Iš tikrųjų VKK (kuriame yra daug kitų kalbų, pavyzdžiui, ironija, pasakojimas, kūno kalba ir muzika) yra tinkamas būdas suaugusiems su įvairiais neįgalumo lygiais, pažeidžiamumu ar socialine atskirtimi, kaip būdas įveikti socialinius barjerus ir tuo pačiu metu įgyti naujų santykių ir profesinių įgūdžių. Jis gali skatinti įsitraukimą (video yra patrauklus įrankis, kuris duoda momentinius rezultatus), įgalinti (varginantis, bet smagus procesas duodantis dalyviams kontrolę projekte), išaiškinti (dalyviai atranda savo balsus ir koncentruojasi į vietines problemas), nuomonės išgirdimą (dalyviai dalinasi savo požiūriu su kitomis grupėmis ar bendruomenėmis, kurių dalis yra sprendimus darantys asmenys, visuomenė ir remėjai), katalizaciją (dalyviai tampa

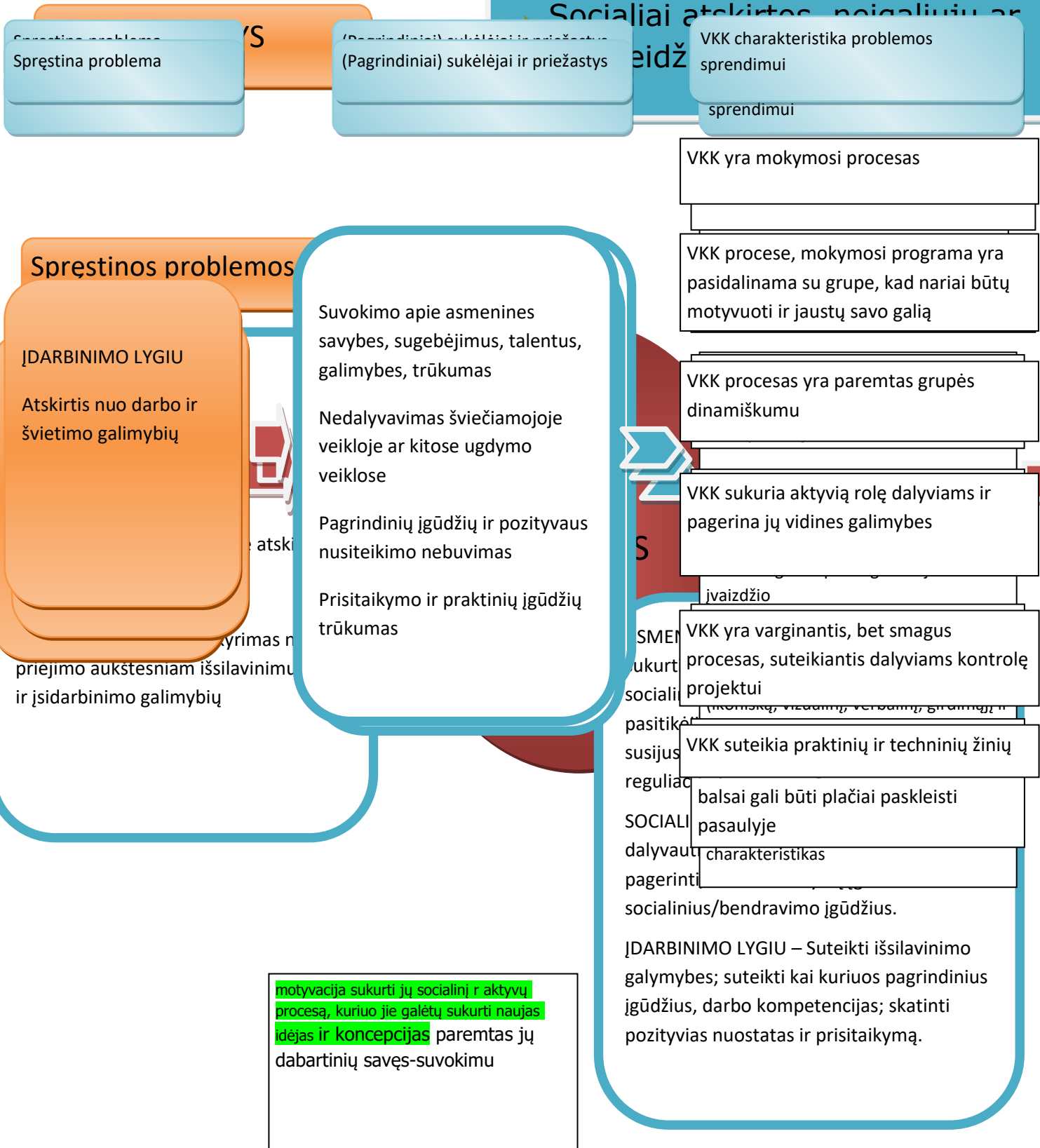
bendruomene, kuri imasi tolimesnių veiksmų), prieinamumą („gyvos“ istorijos yra nufilmuojamos pačių bendruomenių; projektai gali būti dokumentuojami ir įvertinami; sutartinė informacija ir sprendimai gali būti perduodami atgal bendruomenei per VKK), galimybę pažeidžiamiesiems suaugusiems suteikti pagrindinius įgūdžius ir pozityvų nusiteikimą (komandinis darbas ir klausymosi įgūdžiai, savivertės kūrimas ir motyvacinės technikos; VKK vysto aktyvias roles dalyviams ir pagerina jų vidinius sugebėjimus).

Dėl šių priežasčių, pasiūlyta metodologija veda į santykių ir socialinių kompetencijų įgyjimą, atradimą iš naujo ir įtvirtinimą, nepakeičiamus žmogiškuosiuose santykiuose, kurie padeda žmonėms prisitaikyti ir prie socialinio, ir prie darbinio konteksto:

- ♦ Asmeninis tobulėjimas ir savivoka - asmenybės ugdymas (suvokimas, emocijos, elgesys).
- ♦ Operacinių ir techninių žinių įgyjimas - kameros naudojimas, video redagavimas...
- ♦ Interacijos skatinimas - įsitvirtinimo visuomenėje ir darbo rinkoje, parama.
- ♦ Asmeninis tobulėjimas, socialinė integracija, taip skatinant socialinę vienybę ir aktyvų pilietiškumą.

2. VKK PROJEKTO MODELIS PROJEKTE VISTA

3. VKK vykdytojai

a. Naudos gavėjai

VISTA projekte VKK naudos gavėjai yra atskirtį patiriantys, neįgalūs ar kitaip pažeidžiami žmonės.

Kadangi atskirtis yra pačioje negalėjimo gyventi pilno ir pasitenkinimą teikiančio individualaus, bendruomeninio ir visuomeninio socialinio gyvenimo širdyje, naudos gavėjai yra žmonės, kurie turi gana mažai savo gyvenimų ir jiems prieinamų resursų kontrolės. Atskirtis yra „slidus“ ir ne vieną sluoknį turintis terminas. Peter Leonard (1984, p.180) apibrėžia socialinę atskirtį kaip „buvimą toli nuo pagrindinės produktyvios veiklos ir/ar socialinio gyvenimo“. Projekte dalyvauja suaugusieji su skirtingomis atskirties patirtimis: nuo žmonių, kurie atskirtį kenčia visą gyvenimą (pavyzdžiui, žmonės, gimę su ryškiomis negaliomis, ar gimę socialiai atskirtose bendruomenėse, kurios kenčia diskriminaciją, pavyzdžiui romų bendruomenėje) iki žmonių, kurie tampa socialiai atskirti vėlesniuose gyvenimo tarpsniuose, įgyję negalią, ar pasikeitus socialinei ar ekonominei situacijai (pavyzdžiui, ilgalaikiai bedarbiai, žmonės su psichine negali...). Kad ir kokia yra atskirties kilme ir procesas, šios grupės turi nedaug galimybių prisidėti prie socialinio gyvenimo, neturi socialinių įgūdžių, praranda pasitikėjimą savimi, smunka jų savivertė.

Tokių žmonių situacija dažnai būna pilna pasipriešinimo ir atsparumo. Atsparumas suteikia potencialo geresniam, atgautam ir vėl susikurtam identitetui turėti. Vien atskirties faktas, ar pagrindinių žmogaus teisių neigimas ar nepaisymas, gali sukelti bandymus pataisyti situaciją.

VKK, kaip jau minėta, yra grupinis veiksmas, kuris gali padėti žmonėms konstruktyviai susidoroti su atskirties keliamais iššūkiais, ir atverti naujas galimybes imtis veiksmų.

VKK gali suteikti galimybę dokumentuoti asmenines patirtis ir išreikšti jų pačių norus ir viltis, leisti įrašyti ir papasakoti savo istoriją, ir būti išgirstiems.

b. Prižiūrėtojai/lektoriai/video kūrėjai

Mokymo metodai, paremti video, yra sudėtingi ir naudoja tam tikrą pasakojimo techniką, kuri paliečia suvokimą, simbolizmą ir emocijas. Be to, svarbu atsiminti, kad

dalyviai gyvena tam tikroje situacijoje, ir prižiūrėtojas turi vertinti jų gyvenimo atskirtyje patirtį.

Tai reiškia jų gyvenimo ir patirties, izoliacijos pagrindinių priežasčių ir lygio, socialinės atskirties, ir atskirties nuo priegios išsilavinimui ar darbui gauti, vertinimą

Lektorius ar mokytojas, kuris dirba dalyvavimo kartu būdu, turi būtinai išreikšti grupei, kad **visi gali mokytis, ir visi turi kuo pasidalinti.**

Jis ar ji turi būti jautrus ir mokėti spręsti problemas, kurios iškyla grupei ar grupės dalyviams.

Grupės mokytojas/prižiūrėtojas VKK procese turi turėti svarbių savybių ir įgūdžių, pavyzdžiui:

- „šiltą“ asmenybę ir sugebėjimą parodyti pritarimą bei dalyvių priėmimą
- entuziazmą išsirinktoms temoms, ir sugebėjimu jomis dalintis
- socialinius įgūdžius, sugebėjimą suvienyti grupę ir ją vesti
- vykdymo įgūdžių, kurie skatintų dalyvius įsitraukti ir aktyviai naudotis savo idėjomis ir sugebėjimais
- įgūdžių pastebėti ir spręsti problemas ar iššūkius, su kuriais gali susidurti dalyviai
- lankstumą prisitaikyti prie bekeičiančių dalyvių poreikių, darbo greičio pasikeitimams pagal aplinkybes ir bandyti dirbti dalyviams tinkamu temu.

(Pritaikyta iš Pretty, Guijt et al., IIED 1995: Participatory Learning and Action: A Trainer's Guide)

Be to, prižiūrėtojas turi:

Padėti

Dalyviai turėtų matyti lektorių/prižiūrėtoją kaip pagalbininką, o ne „ekspertą“ su specialiai įgūdžiais. VKK esmė yra, kad kiekvienas gali įvykdyti programos punktus ir įgyti reikiamų įgūdžių: prižiūrėtojo rolės/veiksmai/atlikimo būdas turėtų padėti perteikti šią žinią dalyviams. Pavyzdžiui, prižiūrėtojas turėtų kaip įmanoma mažiau laiko dirbti su kamera, demonstracijos turėtų būti kiek tik įmanoma, trumpesnės.

Leisti kitiems dalintis savo stipriosiomis pusėmis

Kad ir kokia būtų grupė, kai kurie dalyviai jausis tvirčiau nei kiti naudodamiesi kamera ir video įranga. Kitiems geriau seksis imti interviu ar ruošti scenarijų. Svarbu

padrašinti tokius dalyvius padėti kitiems per pratimus, visuomet įsitikinant, kad tai vykdoma tinkamai ir pozityviai. Leidimas dalyviams dalintis savo stipriosiomis pusėmis gali padėti pagerinti pasitikėjimą savimi ir abipusės paramos jausmą.

Motyvuoti grupę

Vykdytojas/prižiūrėtojas turi būti pasiruošęs minčių, kurios galėtų stimuliuoti grupę žemos energijos taškuose proceso metu; turi kviesti dalyvius dalintis savomis idėjomis, padėti žmonėms išreikšti, ką jie jaučia, suteikti jiems vidinės galios ir sustiprinti supratimą, kad jie gali atsiamti savo likimo ir gyvenimo kontrolę.

Paremti ir suteikti grįžtamąjį ryšį

Pasiūlyti pozityvių idėjų ir stimuliuojantį grįžtamąjį ryšį kiekvienos veiklos metu. Teigiamas grįžtamasis ryšys padeda sustiprinti dalyvių įgūdžius ir pasitikėjimą savimi, Taip pat taip suteikiamas paramos vienas kitam grupėje, modelis.

ANTRA DALIS – Gidas VKK procesui

4. Pirma fazė - grupės formavimas pasakojimais

VKK laboratorijos pradinis taškas yra šiltos ir stimuliuojančios aplinkos grupei, sukūrimas.

VKK veikla, paremta dalyvavimu, bendradarbiavimu ir bendra veikla, turi įtraukti dalyvius fiziškai, protiškai ir emociškai į šį multi-sensorinį potyrį.

Vienas kito pažinimas gali būti pirmas grupės formavimo žingsnis. Kitos veiklos (simuliacija, vizualizacija, vaidmenų žaidimai, laisvos diskusijos, minčių, klausimų ar potyrių verbalizacija, fiziniai veiksmai), paremti skirtingomis dalyvių istorijomis, gali duoti **emocinę stimuliaciją ir individualiai ir grupės viduje**.

Dalyviai gali dalintis savo išgyventomis patirtimis, nutikimais ir žiniomis, koks yra gyvenimas iš jų perspektyvos, pasidalinti savo požiūriu ir identifikuoti, prioritetizuoti bei įvertinti savo problemas.

Kuo patogiau jausis dalyviai, tuo efektyvesnė bus ši laboratorija.

Dalyvaujančių žmonių ir bendruomenių saugumas ir gerovė yra didžiausios svarbos visu projekto metu.

Galima pasiūlyti keletą veiklų grupės formavimui, tokių kaip:

Aktyvumo profilis

Žmonių klausama apie jų kasdienę veiklą.

Konstruktivus bendravimas su dalyviais

Dalyvių apdovanojimas žodžiu ar suteikiant privilegijų už iniciatyvos ėmimąsi ar bet kokio veiksmo atlikimą. Visi turi žinoti, kad jų indėlis yra vertinamas. Net jei jų komentarai ar idėjos nėra praktiški, atsakymas gali prasidėti „Taip, tai geras pastebėjimas, bet ką manote apie...?“, ar „Idomi idėja, ką apie tai mano kiti?“

Minčių lietus

Dalyvių prašoma sugalvoti idėjų, kokios tik ateina į galvą, ir jas visas užrašyti be jokio įvertinimo ar smerkimo.

Geras, blogas, ar per vidurį

Dalyviams parodomas nuotraukos su situacijomis, kurios galėtų būti interpretuojamos, kaip geros, blogos, ar per vidurį (vidutiniškos), priklausomai nuo požiūrio. Tada aptariamos galimos alternatyvos grupėje.

Kūrimas kartu

Dalyviams duodama medžiagų ir įvairių daiktų ir paprašoma, ką nors iš jų sukurti.

Pirmosios fazės veiklos:

- padėti sukurti pasitikėjimą, savęs suvokimą, pasitikėjimą savimi, grupės narių tarpusavio artumą
- ugdyti asameninę refleksiją
- skatinti dalyvių „vidinio vaizdo“ suvokimą
- kadangi visų nuomonės yra išsakomos ir išgirstos, skatinamas abipusis supratimas ir bendravimas
- ugdyti empatiją - sugebėjimą susitapatinti ir suprasti kito žmogaus jausmus ar sunkumus
- ugdyti klausymosi ir komunikacijos įgūdžius

Problemų sprendimas

Sudaroma keturių stulpelių lentelė. Pirmajame stulpelyje išdėstomos dalyvių problemos, antrajame - galimi tų problemų sprendimai, trečiajam - kas kliudo pasiūlytus sprendimus įvykdyti, o paskutiniajame - kas padėtų tokias problemas išspręsti. Lentelė aptariama.

Dainos kūrimas

Dalyvių prašoma sukurti dainą apie tai, ką jie norėtų pasakyti ir kuo pasidalinti su kitais dalyviais (pvz. kaip pagerinti grupės bendradarbiavimą).

5. Antra fazė – Nuo istorijos pasakojimo iki istorijos apmatų pavaizdavimo

Kai grupės dalyviai apsipranta tarpusavyje, prasideda viena iš pagrindinių VISTA projekto VKK fazių.

Kaip jau buvo minėta, šiame projekte VKK naudojamas kaip kolektyvinis istorijos pasakojimas, ir kaip pasakojimas, atitinkantis raiškos, siužeto ir identiteto poreikius. VKK yra labiau skirtas refleksijai, o ne pačiam produktui, nes viso proceso centras yra dalyvavimas ir pasakojimas.

Dalyviams pasakojant ir perpasakojant savo istorijas ir pokalbius, būtina išsiaiškinti, kokią istoriją, ar istorijas, grupė norėtų papasakoti ir nufilmuoti.

Turėtų būti organizuojami pratimai ir veiklos idėjų stimuliavimui, grupės pasitikėjimo stiprinimui, grupės narių istorijų pagyrimui ir skatinimui. Prižiūrėtojas turi pabrėžti, kad visi turi kokią nors istoriją, vertą papasakoti, ir teisę būti išklaustyti.

Kai kurie įrankiai ir daugiasensoriniai pratimai, stimuliuojantys kūrybiškumą, gali būti naudojami, pavyzdžiui, naudojant vaidmenų žaidimus, pratimus, ir grupinę veiklą ir taip pat praktines patirtis, kūno judėjimą, piešinius... Tam, kad žmonių vaizduotė įsigalėtų originalių istorijų kūrimui, kurios išsina už egzistuojančių temų ribų ir dalykų, patiriamų kasdien.

Šių istorijų dalinimasis yra svarbus ne tik dalyvių identiteto pajutimui, suvokimui, ir kitų atpažinimui, bet ir kaip kūrybiškos išraiškos forma ir atsiliepimas į problemas jų gyvenimuose.

Grupės nariai gali nutolti toliau nuo savo kasdienių patirčių tam, kad atskleistų poetines ir įsivaizduojamas savo vidinio balso interpretacijas, refleksijas, ir meniškai atskleistų savo pasaulį.

Tai gali būti pradinis grupės istorijos pasakojimo taškas, kuriame grupės nariai, pradėdant nuo jų pasakojimo, gali sujungti kelis elementus ir taip sukurti bendrą istoriją. Procesas prasideda kelių bendrų idėjų grūdu. Prižiūrėtojas turi užduotį padėti dalyviams sujungti kelias skirtingas idėjas, požiūrius, patirtis ir vieną istoriją bendra tema.

Asmeninių pasakojimų scenarijaus sukūrimo konceptualizacija, tam tikra istorijos apmatų forma VKK projektui, iš esmės priklauso nuo prižiūrėtojo, jei dalyviai nepasitiki savimi, bet svarbu užtikrinti, kad šiam veiksmui vadovauja dalyviai, nes jiems ši istorija priklauso (geriau yra nenurodinėti ar siūlyti, bet padrašinti dalyvius sugalvoti ir išreikšti, ką būtent jie nori perteikti). Geresnis sprendimas būtų sukurti scenarijų naudojant visų dalyvių idėjas, kad jie pajustų, kad galutinis scenarijus yra dalis

Antrosios fazės veikla:

- identifikuoti ir analizuoti svarbias problemas, ir taip pradėti dinamišką dalinimosi ir keitimosi procesą.*
- sujungti skirtingas idėjas, požiūrius, metodus ir patirtis į vieną istoriją bendra tema, ir įgalinti dalyvius kūrybiškai įsivaizduoti ir padėti priimti bendrą sprendimą*
- perteikti savo patirtį aiškiai ir perduoti idėjas ir jausmus vizualiai dominančiu būdu, skirtingose vietose ir skirtingais būdais*
- dalintis idėjomis ir perspektyvomis, organizuoti ką nors kartu*
- stimuliuoti bendruomenės narius vizualizuoti tai, ką jie tuo metu daro, kad kartu galėtų aptarti, ką ir kaip galima daryti geriau*
- plėtoti konstruktyvaus darbo grupėje įgūdžius*
- padėti suprasti, kaip vizualiai perteikti istoriją (turinčia pradžia, vidurį ir pabaigą)*
- formuoti kolektyvinę bendruomenės viziją, priimti bendrus susitarimus*

6. Trečia fazė - istorijos/istorijų filmavimas

Dalyviai turi pradėti mąstyti apie istorijos kūrimą naudojantis kamera. Tai - proceso fazė, kurioje dalyviai pradeda kurti tokį video, kokį suplanavo.

Tai - pagrindinė metodo dalis: iki šiol komanda prisistatė, pristatė savo idėjas, ir galutinį scenarijų savo video projektui; nuo šiol prasideda kūrybiškoji projekto darbo dalis.

Pro kameros lęšius jie turi galimybę pasirinkti, ką fokusuoti, į ką atkreipti dėmesį, kaip atskleisti aplinką ir „paliesti“ fimo žiūrinčiuosius per koherentiško judančio vaizdo projektą.

Tokiu būdu VKK metodas leidžia žmonėms tapti kūrėjais, kas yra didžiulis katalizatorius pokyčiams ir asmeninės jėgos suteikimui. Video tampa įrankiu ne tik dalyvių kasdienės realybės atskleidimui, bet ir jų potencialui pagerinti asmeninius ir socialinius įgūdžius.

Šis lygmuo padalintas į keturias fazes.

Pirma fazė - kaip naudotis kamera

Tai pirmas dalyvių kontaktas su video kamera, kurio tikslas yra duoti jiems galimybę dirbti su įranga video įrašymui. Svarbu pabrėžti, kad dalyviai turi mėgautis ir nebijoti naudotis ir

apžiūrinėti kamerą. Todėl kamera turi būti pristatyta kaip paprastas įrankis, ir praktikos metu turėtų būti paaiškintos pagrindinės jos savybės.

Dalyvis turi suprasti, kad klaidos yra dalis mokymosi proceso likti kartu ir dirbti toliau: nesvarbu ar kas nors naudoja ją netinkamu būdu. Viskas gali būti perdaryta, pritaikyta, perdėliota.

Dažniausiai naudojamas „vardų žaidimo“ pratimas, nes taip yra lengva pristatyti pagrindines kameros funkcijas praktiškai. Žaidimas aprašytas toliau sekančioje lentelėje:

- 1. Visi susėda ratu; visi esantys turėtų dalyvauti. Prižiūrėtojas taip pat dalyvauja.*
- 2. Prižiūrėtas paima kamerą krepšyje ir leidžia grupei ją išimti. Jis ar ji negali paimti kameros, kol neateina eilė filmuoti.*
- 3. Prižiūrėtojas turi paaiškinti žmogui A (tam, kas sėdi šalia jo/jos) kaip: laikyti kamerą, įjungti ar išjungti kamerą, kur yra įrašymo ir pauzės mygtukai. Svarbu, kad pats žmogus tai pabandytų. Prižiūrėtojas turi stebėti, kad visi grupės nariai klausosi.*
- 4. Kol grupė apžiūrinėja kamerą, prižiūrėtojas paaiškina, kad įrašomas ne tik vaizdas, bet ir garsas. Jis/ji gali paprašyti kieno nors įjungti mikrofoną ir pademonstruoti, kaip jį laikyti pilvo lygyje ir nukreipti į burną.*
- 5. Tada vykdytojas paprašo kieno nors kito atidaryti ekraną ir nuimti kamerų lęšių dangtelį, paspausti įrašymo mygtuką ir pradėti filmuoti, taip pat pasakydamas, kad trapiusios kameros dalys yra lęšiai ir ekranas (galbūt kartu paaiškindamas, kad jie yra kaip žmogaus akis, ir gal būti pažeisti pirštu ar nešvaros), todėl vėliau būtina vėl uždėti lęšių dangtelį ir uždaryti ekraną, kai kamera nėra naudojama. Per šį paaiškinimą, visi dalyviai turi išbandyti kameros funkcijas. Jei kai kurie dalyviai droviasi, prižiūrėtojas turi juos padrąsinti, sakydamas, kad jie sugebės tai padaryti ir nesvarbu, jei suklys.*
- 6. Prižiūrėtojas paprašo vieną iš dalyvių pabandyti vaizdą pritraukti ir atitolinti (svarbu, kad instrukcijos neužtruktų per ilgai - greitai eikite prie filmavimo dalies, veiksmo!). Vienas žmogus gali nufilmuoti kitą. Jie laiko mikrofoną, pasako savo vardą ir keletą sakinių apie save, pavyzdžiui, kas juos domina, ar ką nors juokingo ar banalaus, pavyzdžiui, ką valgė pusryčiams... Tada pabando visi kiti. Dalyvis perduoda*

kamerą žmogui, sėdinčiam šalia (pagal laikrodžio rodyklę) ir kalbantis žmogus taip pat perduoda mikrofoną - procesas yra kartojamas kol visi sėdintys rate turėjo galimybę ir

Trečios fazės pirmos dalies veikla:

- suteikti pasitikėjimo naudojantis kamera ir keletą pagrindinių įgūdžių, kaip ją naudotis: įjungti/išjungti, įrašyti/pauzė, kaip ją laikyti, kaip nufilmuoti kadra, kaip įrašyti garsą.
- patyriminis mokymąsis (t.y. visi dalyviai patiria, ką reiškia būti filmuojamam...) padeda tapti jautresniais.
- mokytis apie vienas kitą kaip apie grupę, nes visi stengiasi dėl bendro tikslo ir patiria panašias emocijas žaidimui progresuojant
- pagerinti santykius ir grupinę dinamiką tarp prižiūrėtojo ir grupės (santykiai sulyginami valdžios prasme)
- visus svarbiausius techninius įgūdžius dalyviai išmoksta patys

Nuostabu, kiek galima išmokti ir pasiekti šiuo paprastu žaidimu, ir techninio mokymosi prasme ir kuriamt grupės dinamiškumą.

Antra fazė - rolės grupėje: vaidmenų paskirstymas

Ši fazė susijusi su komandos rolių pasiskirstymu video realizacijai. Rolės gali būti paskirstomos lanksčiai.

Trečiosios fazės antros dalies veikla:

- padėti dalyviams suprasti, kad kiekvienas grupės narys yra išskirtinis ir turi vertingų pasiūlymų
- skatinti pozityvų požiūrį
- ugdyti komandinio darbo įgūdžius, klausymo įgūdžius, savivertės skatinimą
- pagerinti motyvaciją, skatinti jautrumą aplinkami ir sukurti aktyvias roles dalyviams
- kurti pasitikėjimą ir pagarbą komandoje
- padėti sukurti „šventą erdvę“, kurioje visi žmonės galėtų būti savimi ir būti gerbiami

sprendžia, kas yra filmuojama, o kas - ne) ir dėl to gali būti patrauklios tiems, kurie gali norėti dominuoti procese.

Dalyviai turėtų būti skatinami dažnai keistis rolėmis, kad būtų išvengta individų rolės „pasisavinimo“.

Gali būti, kad kiekvienam dalyviui išbandyti kiekvieną poziciją filmuojant, gali būti sunku. Tokiu atveju, galima organizuoti mažas grupeles. Pavyzdžiui:

- Maža grupė žmonių gali imtis redagavimo proceso atsakomybės, ir taip išreikšti savo nuomonę dėl galutinio vizualinio filmo stiliaus.
- Kita maža žmonių grupė bus atsakinga už kamerą, kaip filmavimo asistentai filmuojant.
- Maža grupė gali imti interviu.
- Viena maža grupė gali imtis ieškoti ir išrinkti vietas, kuriose bus filmuojama pasakojama istorija.

Tada grupės gali būti keistis.

Tokiu požiūriu VKK visus „sulygina“. Hierarchijos, egzistuojančios už sesijos ribų, yra linkusios suirti. Dalyviai dažnai keičia savo vaidmenis, iš kameros operatoriaus į subjektą, iš režisieriaus į aktorį, todėl valdžios dinamika nuolatos keičiasi.

Trečia fazė – darbas lauke: dalyviai režisuoja ir filmuoja video

Nuo dabar komandos scenarijus tampa realybe. Dalyviai yra režisieriai, žiūrovai, veikėjai... VKK metodas įgyja savo finalinę formą.

Tai yra laikas pradėti video produkto kūrimą filmuojant parašytą istoriją ir jai suteikiant balsus ir veidus.

Dalyviai turi nufilmuoti filmą pagal scenarijaus apybraižą kuri, mūsų atveju, yra tam tikra pagrindinė pasakojimo struktūra, pagal filmavimo tvarkaraštį, kuris padaliną scenarijų į atskiras scenas.

Kol filmuojama, scenarijaus apybraiža yra pagalbinis šaltinis, bet dalyviai gali elgtis lanksčiai. Tai ne scenarijus, į kurį nuolatos turi būti žiūrima filmuojant, tai tik pagrindinė linija, kuri padeda procesui.

Šioje fazėje prižiūrėtojas turi pasirūpinti, kad visi dalyviai turi savo rolę ir turi padėti grupei, užtikindamas filmavimo proceso progresą ir padrašindamas dalyvius.

Be spaudimo įvykdyti iš anksto numatytus rezultatus, šio kūrybiško projekto prižiūrėtojas gali tikėtis netikėto. Kai žmogus pasijaučia pažeidžiamas, kai yra filmuojamas, jis ar ji tampa daug jautresni naudodami kamerą filmuoti kitiems. Augant asmeniniam pasitikėjimui ir pasitikėjimui grupei, stipriai gali pasikeisti dalyvių požiūriai. Tai, kas atrodė neįmanoma, tampa įmanoma. Naujas vidinių jėgų pajautimas, jų įgyjimas, gali vesti grupę. Ši fazė įgalina žmones tapti kūrėjais, o tai yra galingas katalizatorius veiksmui ir pokyčiams.

Video gali tapti įrankiu ir dalyvių realybės atspindėjimui, ir parodymui, kad jie turi potencialo šia realybę pakeisti. Pro kameros lęšius jie turi galimybę rinktis, ką nori pabrėžti, ir atskleisti savo aplinką žiūrovams, taip juos paveikiant.

Aišku, geriausi rezultatai gaunami kai dėmesys sutelkiamas į procesą, o ne į produktą.

Kalbant apie procesą, svarbu, kad prižiūrėtojas, vadovas, nepradėtų filmuoti tol, kol dalyviai nepradėję naudotis kamera. Tai siunčia aiškią žinutę, kad VKK yra kas kita, nei tradicinis filmavimas kamera, ir kad prižiūrėtojas yra dalis filmavimo komandos, o ne režisierius. Darbui judant į priekį, skirtumai tarp prižiūrėtojo ir dalyvių dar labiau sumažėja: visi jie yra tos pačios komandos nariai. Tokiu etapu prižiūrėtojui jau taptų natūralu kartais naudotis kamera (pvz. nufilmuoti kelis kadrus, kaip bendruomenės nariai naudojami kamera, kad būtų parodytas VKK veiksmas ir procesas, ar iškirpti kelis kadrus ar sužymėti nufilmuotą medžiagą, kad būtų aišku kas, ir kur nufilmuota). Aišku, visuomet turėtų būti koncentruojamasi į pagalbą dalyvių pasitikėjimo ugdymui naudojant įrangą ir, galų gale, jų kontrolės projektui ugdymą.

Dalyviai itin greitai lavina savo filmavimo ir interviu įgūdžius nuolatos peržiūrėdami savo nufilmuotą medžiagą. Šis reflektyvus, savęs vertinimo metodas yra VKK širdyje (žiūrėkite kitą fazę).

Šis filmavimo procesas gali būti labai smagus dalyviams, ir ugdyti jų pasididžiavimą savo pasiekimais. Jis gali lavinti pasitikėjimą savimi ir savivertę, ir, aišku, leisti grupei plėsti savo įtaką projektui ir kontrolę.

Trečios fazės trečios dalies veiklos:

- padėti dalyviams suprasti, kad visi klysta - taip mes mokomės*
- ugdyti lankstumą ir kūrybiškumą*
- lavinti pasitikėjimą savimi ir pasitikėjimą kitais grupės nariais*
- padidinti galios ir kontrolės jausmą filmavimo procese*
- ugdyti savivertę ir asmeninius sugebėjimus*
- išmokyti dalyvius savikritiškumo*
- išmokyti dalyvius didžiutis savo pasiekimais*
- nuosavybės jausmo puoselėjimas*

Ratas **filmuoti - peržiūrėti - diskutuoti** yra vienas iš pagrindinių video kūrimo kartu aspektų ir yra itin svarbus visose projekto fazėse ir etapuose.

Nufilmuotos medžiagos peržiūrėjimas ir apmąstymai apie sėkmes, iššūkius, klaidas, ir išmokus dalykus, yra gyvybiškai svarbi kiekvienos fazės dalis. Dalyviai itin sparčiai mokysis pastebėti ir spręsti identifikuotas problemas ir išmoks daryti pagrįstus

sprendimus apie tai, ką filmuoti toliau, ir kaip tą daryti. Svarbu sukurti peržiūrų sistemą ir apsvarstyti filmuotos medžiagos žymėjimą, kaip VKK dalį.

Peržiūrų ir filmuotos medžiagos refleksijos svarba, įtraukta į žaidimus ir pratimus pirmosiose projekto fazėse, nesibaigia, kai pradedamas filmavimas. Kaip tik - jų svarba net padidėja. Peržiūros (arba tiems, kurie filmavo, ar platesnėms auditorijoms) turėtų vykti kiekvieną kartą, kai kas nors yra nufilmuojama, taip suteikiant galimybę visiems dalyvauti diskusijose, ir daryti sprendimus.

Refleksija apie nufilmuotą medžiagą yra atsiribojimo fenomeno pratimas, identifikacijos su pasirodymu praradimas, ir perėjimas į meta-rolę, kurioje aktorius prisijungia prie režisieriaus, ir iš šios pozicijos įvertina savo pasirodymą iš auditorijos požiūrio „kampo“.

Dėl šio sustojimo ir refleksijos, įmanoma ugdyti sugebėjimą ir net įprotį, matyti kelis požiūrius, ir taip palaipsniui sukurti savo asmeninį vidinį stebėtoją.

Šis procesas remia ir skatina dalyvius dalyvauti visuose proceso aspektuose, tokiuose kaip įrangos paruošimas, projekto pristatymas, video parodymas, diskusijų pradėjimas ir grįžtamojo ryšio išsaugojimas. Dalyviai yra įsitraukę į proesą ir taip pat gali suprasti, žingsnis po žingsnio, savo tobulėjimą ir įgūdžių lavėjimą. Jų noras ir pasitikėjimas prižiūrėtojo užduotimi padalinti atsakomybę taip pat gali būti pastebėtas ir vertinamas

Šioje svarbioje jungiamojoje fazėje prižiūrėtojas turi kruopščiai suplanuoti peržiūros struktūrą ir turinį, apsvarstydamas kiekvieno dalyvio rolę procese ir sugalvodamas keletą pagrindinių klausimų grįžtamojo ryšio ir diskusijos stimuliavimui. Labai geras pratimas būtų išsiaiškinti ko, dalyvių manymu, trūksta ar kas galėtų būti pagerinta.

Trečios fazės ir ketvirta dalis sustiprina:

- sugebėjimą ir net įprotį keisti požiūrio „kampą“*
- kritišką suvokimą ugdant savo asmeninius resursus ir iš naujo įvertinant save bei pasitaisant suklydus*
- asmenybės ugdymą santykyje su aplinkiniais*
- pasitikėjimą, socializaciją ir santykių įgūdžius efektyviam tarpusavio bendravimui*
- bendradarbiavimą ir komunikaciją*
- pasitikėjimo formavimą grupėje ir už jos ribų*
- tikslų išskėlimą*
- suvokimo kompetencijas, kontrolę ir asmeninės galios įgyjimą*
- konfliktų sprendimą*
- įprotį dalintis, skatinant supratimą ir jautrumą aplinkai*

Taigi grupė išsirenka norimus vaizdus), priziuretojo su keliais grupės nariais (tais, kurie nori dalyvauti ir techninėje video realizacijoje), visų dalyvių (jei visi nori dalyvauti ir šiame procese). Neįmanoma visų įtraukti į redagavimo procesą, ir daug žmonių nebus susidomėję ar neturės laiko, bet nedidelės grupelės patarėjų turėjimas padalina redaguotojo galią keliems žmonėms.

Reikėtų nepamiršti, kad šiais laikais redagavimas jau nebėra tik profesionalų darbas, mat daugelis modernių kompiuterių gali greitai tapti redagavimo studijomis ir

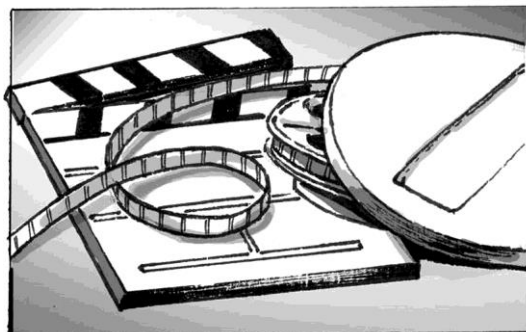
Šiuolaikinės redagavimo programos yra pakankamai lengvai naudojamos, taip leidžiant kurti trumpus filmus gana greitai ir patogiai.

Bet kokių atveju, išlaikyti dalyvavimo etosą gali būti didelis iššūkis, šioje proceso fazėje, kaip ir gauti grupės dalyvių grįžtamąjį ryšį ir pritarimą. Net pats mažiausias filmuotos medžiagos pakeitimas, pavyzdžiui, pridėti pavadinimus filmo pradžioje ir gale ar pridėti muzikos į kai kurių kadro foną, gali padėti sukurti labai profesionaliai atrodantį produktą.

Galiausiai, kadangi galimybė redaguoti reiškia, kad trumpi, intriguojantys, kartu sukurti filmai gali turėti didelį sklaidos potencialą, dalyviai taip pat turi prisidėti prie savo filmukų, galutinai realizuoto produkto, sklaidos organizavimo, kartu nusprenddami, kas galės matyti galutinį produktą ir organizuodami renginius visuomenei, suinteresuotiems asmenims, taip pat donorams, aukotojams, moksleiviams, studentams, kitiems ekspertams...

Taip pat, tai svarbus laikas grupei dar kartą peržiūrėti susitarimus, sudarytus projekto pradžioje ir pasikalbėti apie savo patirtis.

Gali būti, kad tik šiuo metu, kai kurie dalyviai suvoks tikrąją galią to, ką jie sukūrė, todėl gali būti naudinga su jais dar kartą aptarti visą procesą ir patirtį kuriant VKK.

Šaltiniai

Barrett, H., Lewin-Jones, J., Mitra, B., & Williamson, S. (2009) *Evaluating the Use of Video in Learning and Teaching: the Blended Learning Research Project*. 8th Learning and Teaching Conference Support the Student Learning Experience iš internetinio puslapio <http://www.worc.ac.uk/adpu/1124.htm>

Chambers, R. (2003) *Participatory Workshops - a sourcebook of 21 sets of ideas and activities* (Earthscan)

Cohen, Sylvie I. (1996). 'Mobilizing Communities for Participation and Empowerment'. In Servaes, Jan, Jacobson, Thomas L., White, Shirley A. (eds). *Participatory Communication for Social Change*. Naujasis Delis: Sage Publications.

Gomez-f. M. A. (2006) *Evaluation of the Uses and Benefits of Participatory Video*. Galima atsisiųsti: www.insightshare.org

Huber, B. (1998) *Communicative aspects of participatory video projects: An Explanatory Study*.

Galima atsisiųsti: www.zanzibar.org/maneno/New%20Pages/articles.htm

Lunch, C. & N. (2006) *Insight into the participatory Video: a handbook for the field* Išleista Insight - pirmasis leidimas vasarį, 2006

Lunch, C. (2004) 'Participatory Video: Rural People Document their Knowledge and Innovations', IK Notes, rugpjūtis, No.71.

Galima atsisiųsti: www.worldbank.org/afr/ik/iknotes.htm

Lunch, C. (2004) 'Participatory Video: Rural People Document their Knowledge and Innovations', IK Notes, rugpjūtis, No.71.

Galima atsisiųsti: www.worldbank.org/afr/ik/iknotes.htm

Nathanials, N.Q (2006) *Implementation of Cocoa IPM in West Africa*.

Participatory Video. A guide to getting started (CABI)

Kontaktai: www.cabi-bioscience.org

Okahashi, P. (2000) 'The potential of Participatory Video', paskelbta *Rehabilitation Review* 11(1) sausį, 2000, pp.1-4.

Galima atsisiųsti: www.vrri.org/rhb0100.htm

Panos, (2003). *Giving Voice - Practical guidelines for implementing oral testimony projects*.

Kontaktai: www.panos.org.uk

Ramírez, Ricardo (1998). *Participatory learning and communication for managing pluralism*. Procedural Paper submitted in Part Fulfilment of a PhD at the University of Guelph, Guelph, Canada; spalio 1998.

Robertson, C. and Shaw, J. (1997) *Participatory Video: A Practical Approach to Using Video Creatively in Group Developmental Work* (Routledge)

Shaw, Jackie and Robertson, Clive (1997). *Participatory video: a practical approach to using video creatively in group development work*. Londonas: Routledge.

Stuart, Sara (1989). 'Access to media: placing video in the hands of the people'. Paskelbta žurnale Media Development. Specialus leidimas 'Video for the people'.